

Джерело: Аналіз застосування суб'єктами малого підприємництва спеціальних режимів оподаткування // www.dkrp.gov.ua [9]

Як уже зазначалося, приватні підприємці відіграють надзвичайно важливу роль у насиченні вітчизняного ринку товарами і послугами. На сучасному етапі розвитку нашої країни ці товари, на жаль, є переважно іноземного виробництва, зокрема таких країн як Китай, Туреччина, Росія, Польща, тощо. Природа існування та функціонування фізичних осіб-підприємців не передбачає започаткування ними виробничої діяльності, так як для цього необхідно мати в розпорядженні значні фінансові ресурси та активи. На нашу думку, підприємці цілком успішно можуть справлятися з роллю посередника між виробником та покупцем чи представника українського виробничого підприємства на вітчизняному ринку, відіграючи при цьому не менш важливу роль.

Для підвищення рівня економічного розвитку та життя населення країни, а також посилення позитивного впливу фізичних осіб-підприємців на такі процеси, необхідним є розробка та впровадження програми дій держави по підтримці приватних підприємців з обов'язковим прийняттям і урахуванням їхніх пропозицій та побажань. На сьогодні, за словами самих підприємців, найхарактернішими факторами, які стримують їхній розвиток є:

1. Організаційно-правові труднощі започаткування бізнесу, особливо на стадії переходу від реєстрації до початку активної діяльності.

2. Недостатність та недоступність фінансово-кредитних ресурсів як для започаткування, так і для ведення бізнесу чи його відновлення, недостатні зв'язки з міжнародними фінансовими організаціями по залученню інвестицій і грантів.

3. Переважно декларативний характер державної підтримки, неоднозначність та суперечливість чинної нормативно-правової бази.

4. Територіальні диспропорції, тобто концентрація суб'єктів малого підприємництва довкола промислових центрів і фактична їх відсутність у віддалених районах (селах).

5. Несприятлива фіскальна політика та непомірний податковий тягар (особливо щодо податкових нарахувань на заробітну плату, які призводять до значної тінізації в малому бізнесі).

6. Доволі громіздка система бухгалтерського обліку та звітності.

7. Обмежені можливості для захисту від протиправних посягань посадових осіб контролюючих органів, конкурентів, кримінальних структур, тощо.

8. Криза неплатежів та проблеми з формуванням нових каналів збуту.

9. Недостатність професійних знань та досвіду тих, хто займається малим бізнесом.

Отже, як бачимо, крім несприятливої фіскальної політики держави, ще однією вагомою перепоною є брак фінансових ресурсів для розвитку суб'єктів малого підприємництва, труднощі з отриманням кредитів, а значить і сповільнення розвитку інвестиційних процесів в країні, які є рушійною силою економічного зростання.

Висновки. Зростання інтересу до фізичних осіб-підприємців з боку громадян України свідчить про перспективи підвищення їхнього розвитку та здатності впливати на соціально-економічні процеси в країні. Залежно від того наскільки правильними та ефективними будуть рішення державних органів влади щодо регулювання та підтримки підприємницької діяльності громадян, настільки якісним та позитивним буде їхній вплив на розвиток вітчизняної економіки.

Источники и литература

1. Збільшується кількість приватних підприємців (27.03.2006р.) // www.smallbusiness.dp.ua
2. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: Видавництво “Консультант”, 2005.
3. Є дані // Галицькі контракти. – 2006. – №44. – С.32.
4. Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (у зв'язку з поданням проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2007 рік)” // www.gska2.rada.gov.ua
5. Проект Закону України “Про єдиний соціальний внесок” від 16.10.2006р // www.gska2.rada.gov.ua
6. Україна у цифрах 2005 рік.: Статистичний довідник.-К.: Видавництво “Консультант”, 2006.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua
8. Тенденції тіньової економіки України // www.me.kmu.gov.ua
9. Аналіз застосування суб'єктами малого підприємництва спеціальних режимів оподаткування // www.dkrp.gov.ua

Гриценко Я.Е., Біломістний О.М.

МОДЕЛЬ ОЦІНКИ РІВНЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ КРЕДИТНОЇ УГОДИ

Постановка проблеми. У процесі надання кредитів перед будь-яким банком постає необхідність оцінки кредитоспроможності позичальників. Її достовірність істотно впливає як на результати конкретних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку загалом. Точність оцінки важлива й для позичальника, адже від неї залежить рішення про надання кредиту та про можливий його обсяг. Для цього необхідно розробити й застосувати єдину науково-обґрунтовану модель оцінки рівня кредитоспроможності позичальника або, інакше кажучи, рівня забезпеченості кредитної угоди [6].

В основі моделі рівня забезпеченості кредитної угоди (GMML - Galasyuks' Method of Maximum collateral Loan sum evaluation) лежить ключовий принцип мінімізації кредитного ризику, суть якого полягає в тому, що банк (заставоутримувач) не повинен зазнавати втрат у випадку порушення позичальником (заставодавцем) умов кредитного договору і має повністю задовольняти свої вимоги з вартості забезпечення: величина вартості забезпечення (ліквідаційної вартості об'єкта застави) не повинна бути меншою від обсягу вимог банку (заставоутримувача), які виникають у випадку порушення позичальником (заставодавцем) умов кредитної угоди.

Аналіз досліджень і публікацій. На вирішення цієї проблеми раніше були спрямовані дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Серед них О. В. Васюренко: “Банківський менеджмент”, О. Євтух: “Кредит як соціально-економічне явище”, В. Кротюк, О. Куценко: “Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою”, В. Бабенко, О. Білик: “Аналіз ефективності діяльності банківських установ на основі кусково-регресійної моделі”, В. Євсюков, А. Кочетигів: “Комплексний підхід к формированию кредитного портфеля банка” та багатьох інших, але всеж основна маса досліджень припадає на авторів зарубіжних країн, банківська діяльність яких має певні розбіжності порівняно з Україною.

Цілі та задачі статті: Метою даної роботи є формування підходу до оптимізації банківської діяльності у сфері кредитування та побудова ефективної системи захисту кредитно-фінансових установ від основного різновиду загроз для сучасної банківської системи України – кредитного ризику.

Під час проведеного дослідження були поставлені наступні задачі:

- обґрунтування необхідності мінімізації кредитного ризику;
- обґрунтування співвідношення ринкової та ліквідаційної вартості об'єкта застави і максимально можливого обсягу кредиту
- вибір оптимального методу для оцінки кредитоспроможності позичальника;
- вибір моделі для оптимізації роботи банківських установ, яка б враховувала повний обсяг потенційних вимог банку;
- оцінка адекватності математичної моделі.

Викладення основного матеріалу: Вказаному питанню приділяється значна увага Національного банку України та Кабінету міністрів України, що знайшло своє відображення в законах “Про Національний банк України” від 20.05.1999 р. № 697-XIV[1], “Про банки та банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III[2]; в Указі Президента України “Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень” від 14.07.2000 р. № 891/2000[3]; постановах Правління Національного банку України № 246 від 2229.09.95 р. “Про кредитування”[4], № 279 від 006.06.2000 р. “Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих витрат за кредитними операціями банків”[5]. Існують моделі, що спрямовані на визначення оптимального кредитного портфелю банку в умовах ризику неповернення коштів позичальником; на аналіз ефективності використання власного капіталу банку; на економіко-математичні методи вимірювання банківського кредитного ризику. Всі вони базуються на коефіцієнті покриття (LTV – loan to value ratio), а моделі оцінки рівня забезпеченості кредитної угоди - на показнику LVPC та на ключовому принципі мінімізації кредитного ризику, який виражається нерівністю:

$$V_L \geq PC, \quad (1)$$

де V_L – ліквідаційна вартість об'єкта застави (у грошових одиницях);

PC – потенційні вимоги банку у випадку порушення позичальником (заставодавцем) умов кредитного договору (у грошових одиницях).

Для створення можливості кількісної оцінки дотримання ключового принципу мінімізації кредитного ризику доцільно запровадити коефіцієнт покриття потенційних вимог банку (LVPC – liquidation value to potential claims ratio). Його призначення – виявляти, якою мірою величина ліквідаційної вартості об'єктів застави покриває обсяг потенційних вимог банку за конкретним кредитним договором у конкретний момент часу. Зазначений коефіцієнт можна обчислити за формулою:

$$LVPC = \frac{V_L}{PC}, \quad (2)$$

Викладений вище принцип має дві ключові переваги. Перша перевага полягає в тому, що LVPC, на відміну від коефіцієнта покриття (LTV), передбачає використання ліквідаційної, а не ринкової вартості об'єктів застави.

Друга перевага полягає в тому, що за умови застосування LVPC у розрахунках передбачається використання повної величини потенційних вимог, а не лише обсягу кредиту чи величини кредитної заборгованості. Перевищення вартості забезпечення над величиною кредиту ще не гарантує банку відсутності втрат у випадку порушення позичальником умов кредитного договору, адже коштів, виручених від реалізації об'єкта застави, може не вистачити для покриття суми відсотків. Зазначених втрат банк може не уникнути навіть у разі перевищення вартості забезпечення над величиною кредитної заборгованості, що включає і обсяг кредиту, і суму відсотків, хоча б тому, що продаж об'єктів застави завжди спричиняє певні трансакційні витрати. Тож, як бачимо, у випадку порушення позичальником умов кредитного договору слід враховувати всі потенційні вимоги банку. Саме на такому підході й базується обчислення коефіцієнта LVPC, завдяки чому він точніше, ніж традиційно використовуваний коефіцієнт покриття LTV, характеризує ступінь забезпеченості кредитної угоди на будь-якому етапі її реалізації.

Використання коефіцієнта покриття потенційних вимог банку (LVPC) дає змогу адекватно оцінювати

ступінь забезпеченості кредитних угод на будь-якому етапі їх здійснення. Тому цей коефіцієнт є ефективним інструментом моніторингу покриття потенційних вимог банку протягом усього періоду кредитування. Адже кожен із елементів формули (2) може бути визначений на будь-який момент часу.

На початку періоду кредитування коефіцієнт покриття потенційних вимог банку можна виразити такою рівністю:

$$LVPC_0 = \frac{V_L}{C + \Delta 2}, \quad (3)$$

де $LVPC_0$ – коефіцієнт покриття потенційних вимог банку, що розраховується на момент початку періоду кредитування;

V_L – ліквідаційна вартість об'єкта застави (у грошових одиницях);

C – обсяг кредиту, що надається під заставу (у грошових одиницях);

$\Delta 2$ – потенційні вимоги банку (без урахування обсягу кредиту) у випадку порушення позичальником (заставаодавцем) умов кредитного договору (у грошових одиницях).

Для визначення максимально можливого обсягу кредиту, який може бути наданий під заставу конкретних об'єктів за умови заданого рівня забезпеченості кредитної угоди, формулу (3) необхідно трансформувати, виразивши величину C :

$$C = \frac{V_L}{LVPC_0} - \Delta 2, \quad (4)$$

Концепцію визначення максимального обсягу кредиту, яка базується на ключовому принципі мінімізації кредитного ризику, відображено на схемі.

Розглянемо параметри формули (4). Ліквідаційна вартість об'єктів застави (V_L) визначається на базі їхньої ринкової вартості. Величина коефіцієнта покриття потенційних вимог банку ($LVPC_0$) задається первісно. А ось величина потенційних вимог банку (без урахування обсягу кредиту) у випадку порушення позичальником (заставаодавцем) умов кредитного договору ($\Delta 2$) потребує детальнішого пояснення.

Співвідношення рівнів ринкової та ліквідаційної вартості об'єкта і максимально можливого обсягу кредиту: [7]

Концептуальний підхід до визначення величини $\Delta 2$ зводиться до формули:

$$\Delta 2 = P + E + I + V + F, \quad (5)$$

де P – відсотки за кредитом за весь період кредитування (у грошових одиницях);

E – витрати банку, пов'язані з утриманням об'єкта застави (у грошових одиницях);

I – витрати банку, пов'язані зі страхуванням об'єкта застави (у грошових одиницях);

V – витрати банку, пов'язані зі здійсненням забезпечених заставою вимог (у грошових одиницях);

F – неустойка, яку позичальник повинен сплатити банку у випадку порушення умов кредитного договору (у грошових одиницях).

Слід зазначити, що в конкретних ситуаціях ті чи інші елементи формули (5) можуть набувати нульового значення (наприклад, коли банк не несе витрат, пов'язаних із утриманням об'єктів застави, їх страхуванням тощо).

Кожен з елементів, із яких складається величина потенційних вимог банку (без урахування обсягу кредиту) у випадку порушення позичальником (заставаодавцем) умов кредитного договору, варто розглянути окремо.

Оскільки процентні платежі плануються на певний час у майбутньому, то для обчислення кредитних відсотків за весь період кредитування необхідно знайти приведену їх вартість (P).

Величина приведеної вартості кредитних відсотків за весь період кредитування (P) залежить від схеми погашення кредитної заборгованості. Для прикладу візьмемо найпоширенішу: кредит надається одноразово на початку періоду кредитування на w років за річною процентною ставкою r , прості відсотки нарахову-

ються на непогашену частину кредиту t разів на рік i в такому ж порядку сплачуються; кредит погашається рівними частинами протягом періоду кредитування; виплати, пов'язані з погашенням кредиту, здійснюються одночасно з виплатою відсотків.

За такої схеми загальну суму кредитної заборгованості позичальника, яка підлягає погашенню, можна виразити формулою:

$$C + P' = \sum_{t=1}^{w \times m} \left(\frac{C}{w \times m} + \frac{w \times m - t + 1}{w \times m} \times C \times \frac{r}{m} \right) \quad (6)$$

де C – обсяг кредиту, що надається під заставу (у грошових одиницях);
 P' – кредитні відсотки за весь період кредитування без урахування вартості грошей у часі (у грошових одиницях);
 w – тривалість періоду кредитування (років);
 t – кількість інтервалів нарахування відсотків протягом року;
 r – річна процентна ставка за кредитом (виражена як десятковий дріб);
 t – порядковий номер інтервалу кредитування.

Тривалість періоду кредитування (w) і кількість інтервалів нарахування відсотків протягом року (t) мають бути відповідними. Тобто, тривалість періоду кредитування не може дорівнювати семи місяцям, якщо відсотки нараховуються щоквартально.

Як впливає з формули (6), величину кредитних відсотків за весь період кредитування (без урахування вартості грошей у часі) можна виразити так:

$$P' = \sum_{t=1}^{w \times m} \left(\frac{w \times m - t + 1}{w \times m} \times C \times \frac{r}{m} \right) \quad (7)$$

Для того, щоб знайти приведену вартість кредитних відсотків за весь період кредитування (P), трансформуємо формулу (7):

$$P = \sum_{t=1}^{w \times m} \left(\frac{w \times m - t + 1}{w \times m} \times C \times \frac{r}{m} \times \frac{1}{(1 + a/m)^t} \right) \quad (8)$$

Зазначимо, що a – це річна ставка дисконту, виражена як десятковий дріб.

Для подальшого використання формули (8) її необхідно перетворити, відповідно перемістивши величину C :

$$P = \sum_{t=1}^{w \times m} \left(\frac{w \times m - t + 1}{w \times m} \times \frac{r}{m} \times \frac{1}{(1 + a/m)^t} \right) \quad (9)$$

Кредитні угоди, як правило, не передбачають зобов'язань банків щодо здійснення витрат, пов'язаних із утриманням об'єктів застави. Однак, якщо вони все ж передбачені, то, швидше за все, ці витрати будуть певним чином розподілені в часі, а відтак виникне необхідність дисконтування відповідних умовно-грошових потоків.

Припустимо, що маємо анuitет (тобто величина і періодичність здійснення зазначених вище витрат рівномірні). У такому разі їх приведену вартість (E) можемо визначити за формулою:

$$E = E_m \times \left(\frac{1 - \left[\frac{1}{(1 + a/m)^{w \times m}} \right]}{a/m} \right) \quad (10)$$

де E_m – щомісячна величина витрат, пов'язаних з утриманням об'єкта застави (у грошових одиницях);

$$\left(\frac{1 - \left[\frac{1}{(1 + a/m)^{w \times m}} \right]}{a/m} \right)$$

- коефіцієнт, який використовується для визначення приведеної вартості анuitета (фактор Інвуда).

На практиці банки, як правило, не беруть на себе зобов'язання щодо страхування об'єкта застави. Однак якщо воно все-таки передбачається, то відповідний платіж банк, очевидно, здійснить одноразово на початку періоду кредитування. Тобто необхідності у його дисконтуванні немає.

Припустимо, що витрати банку, пов'язані зі здійсненням забезпечених заставою вимог, виникають наприкінці періоду кредитування. А отже, з'являється необхідність у дисконтуванні цих умовно-грошових потоків. У такому разі приведену вартість витрат банку, пов'язаних зі здійсненням забезпечених заставою вимог (V), можна обчислити за формулою:

$$V = \frac{V'}{(1 + a/m)^{w \times m}} \quad (11)$$

де V' – недисконтована величина витрат, пов'язаних із утриманням об'єкта застави (у грошових одиницях). Величина V' може бути розрахована на базі ліквідаційної вартості об'єкта застави.

На основі даних таблиці 1 можемо визначити недисконтовану величину банківських витрат, пов'язаних зі здійсненням забезпечених заставою вимог (V'). Для цього застосуємо формулу:

$$V' = V_L * d_{V'} \quad (12)$$

де $d_{V'}$ – недисконтована величина банківських витрат, пов'язаних зі здійсненням забезпечених заставою вимог (V'), (у частках одиниці від ліквідаційної вартості об'єкта застави (V_L)).

Дані, наведені в таблиці 1, мають демонстраційний характер і можуть істотно варіюватися залежно від конкретних економічних і правових обставин.

Таблиця 1. Приклад структури витрат, пов'язаних зі здійсненням забезпечених заставою вимог

Стаття витрат	Витрати, у відсотках до величини ліквідаційної вартості об'єкта застави (d_v)
Судові (нотаріальні) витрати	1
Витрати, пов'язані з відчуженням	5
Витрати, пов'язані з оєалізацією	5-20
ПДВ	16,7
Разом	27,4-42,7

Якщо неустойка сплачується банку позичальником, що порушив умови кредитної угоди, наприкінці періоду кредитування, звісно, виникає необхідність у дисконтуванні зазначеного грошового потоку. Приведену вартість зазначеної неустойки (F) можна виразити формулою:

$$F = \frac{F'}{(1 + a/m)^{w \times m}}, \quad (13)$$

де F' – недисконтована величина неустойки, яку позичальник повинен сплатити банку у випадку порушення умов кредитного договору (у грошових одиницях).

З урахуванням зазначених вище особливостей формування $\Delta 2$, формула (4) набуде такого вигляду:

$$C = \frac{V_L}{LVP_0 C} - C \times \sum_{t=1}^{w \times m} \left(\frac{w \times m - t + 1}{w \times m} \times \frac{r}{m} \times \frac{1}{(1 + a/m)^t} \right) - E_m \times \left(\frac{1 - \left[\frac{1}{(1 + a/m)^{w \times m}} \right]}{a/m} \right) - I - \frac{V}{(1 + a/m)^{w \times m}} - \frac{F}{(1 + a/m)^{w \times m}}, \quad (14)$$

Спростивши формулу (14), отримаємо:

$$C = \left\{ \frac{V_L}{LVP_0 C} - E_m \times \left(\frac{1 - \left[\frac{1}{(1 + a/m)^{w \times m}} \right]}{a/m} \right) - I - \frac{V + F'}{(1 + a/m)^{w \times m}} \right\} + \left\{ 1 + \sum_{t=1}^{w \times m} \left(\frac{w \times m - t + 1}{w \times m} \times \frac{r}{m} \times \frac{1}{(1 + a/m)^t} \right) \right\}, \quad (15)$$

Висновки та перспективи подальшого розвитку проблеми: Для банку, як застауотримувача, цікава саме ліквідаційна, а не ринкова вартість об'єктів застави. Це пояснюється тим, що ринкова вартість передбачає розумно довгий період експозиції, який для багатьох об'єктів виявляється дуже тривалим, а банківські установи не мають можливості довго (місяцями, а то й роками) чекати реалізації об'єктів застави. Це й обумовлює необхідність оцінки об'єктів застави за ліквідаційною вартістю, що дає змогу значно прискорити їх реалізацію і, відповідно, вивільнити грошові кошти, які можуть бути використані як кредитні чи інвестиційні ресурси.

Тому викладене в даній роботі свідчить про доцільність використання цього методу для прийняття більш ефективних і обґрунтованих рішень щодо надання кредитів під заставу, а також: про доцільність використання удосконаленої системи оцінки забезпеченості кредитних угод із використанням коефіцієнта $LVP_0 C$.

Джерела та література

1. Закон України “Про Національний банк України” від 20.05.1999 р. № 697-XIV
2. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III
3. Указ Президента України “Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень” від 14.07.2000 р. № 891/2000
4. Постанова Правління Національного банку України № 246 від 29.09.95 р. “Про кредитування”
5. Постанова Правління Національного банку України № 279 від 06.06.2000 р. “Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих витрат за кредитними операціями банків”
6. Валерій Галасюк, Віктор Галасюк. Оцінка аредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 5. – С. 54–56.
7. Валерій Галасюк, Віктор Галасюк. Як правильно оцінити рівень забезпеченості кредитної угоди? // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3. – С. 26-30.
8. Галасюк В. В., Галасюк В. В., Кредитование под залог и ликвидационная стоимость. Под ред. Губенко С. Н. – Днепропетровск: Новая идеология, 2001. – 89 с.